

การมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนแนวพุทธในอาเซียน

The Relation with Communities for the Sustainable Development in the ASEAN in accordance with Buddhism

พระครูธรรมธรรวเรชา อคฺคเตโช*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนอาเซียน ที่มีความแตกต่างกันทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เห็นและเข้าใจความเป็นไปของสภาพปัญหาของชุมชน ทั้งทางทฤษฎีและพฤติกรรม ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ในด้านการพัฒนาโดยการศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตความเป็นไปตามหลักวิชาการ ให้เห็นความแตกต่างกันของคนในชุมชน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนด้วยกัน และอภิปรายสรุปตามประเด็นหัวข้อที่ตั้งไว้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงควมมีอัตลักษณ์ของชุมชน และการมีส่วนเกี่ยวข้อง การร่วมมือ การสมัครใจของตนเองของสังคมอาเซียน ซึ่งจะเป็นแนวทางศึกษาค้นคว้าหาความรู้อีกทางหนึ่งในการนำเสนอแนวทางแก้ปัญหา การมีส่วนเกี่ยวข้องของชุมชน และปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่อนำไปพัฒนาชุมชนตามสถานการณ์ของแต่ละชุมชน

คำสำคัญ : การมีส่วนเกี่ยวข้อง, ชุมชน, พัฒนาอย่างยั่งยืนแนวพุทธ, อาเซียน

Abstract

This paper has the objective: to study the involvement by the communities, the creating the identity of ASEAN communities in the different economic, social and environmental aspects, in order to see and understand problem-statements of the communities, both in theory and behavior, history and importance of the issues with regards to the communities development. The study analyses the way of life according to the principles of the difference of people to people in the communities, and discuss for conclusion as set

* สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

topics. It shows an identity that has been the foundation of the communities in the past, and the participation of cooperation, voluntary job by itself of ASEAN communities. That is possible that it should be the another way of knowledge search for proposing the problem of the communities and participation and other factors related to the communities for the development of each community.

Keywords: The relation, communities, Buddhism sustainable development, ASEAN

บทนำ

การศึกษาการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับชุมชน เป็นการศึกษาในลักษณะสังเกตการณ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อหาข้อมูลปัญหาแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาพิจารณา โดยมีหลักการดำเนินงานร่วมกับชุมชน การสังเกตการณ์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนจะเป็นแนวทางอย่างหนึ่งในกระบวนการศึกษาหาความรู้ในเบื้องต้น เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปศึกษาปัญหาตามลำดับขั้นตอน ตามแต่ละเหตุการณ์ตามยุคสมัยที่เกิดขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นจะทำให้เกิดความคิดที่สร้างสรรค์อันจะนำไปสู่แนวทางและกระบวนการทางสติปัญญาที่จะนำไปสู่ขั้นตอนการและวิธีการในการแก้ปัญหา ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาในการศึกษาหาข้อมูล พิจารณาเหตุปัจจัย และผลที่เกิดขึ้น (สมเกียรติ นาคระโทก, 2558 : 57) ตามภาวะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และการขยายตัวของประชากร ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งถ้าจัดการไม่ดีพอ อาจนำมาซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ความเสื่อมโทรมทางทรัพยากรธรรมชาติ

ปัญหาการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับชุมชน อันเนื่องมาจากสาเหตุหลัก คือ เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมผู้คนในชุมชนที่ขาดการพัฒนา มีความแตกต่างไปจากวิถีชีวิตของชุมชนที่ได้รับการพัฒนาแล้ว เมื่อเศรษฐกิจไม่ดีปัญหาจึงเกิดขึ้น การที่จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจนั้นควรจะต้องแก้ที่ชุมชน (พิสันต์ ประทานชวโน, 2553: 2) การพัฒนาชุมชนตามหลักการพื้นฐานเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ หรือช่วยตนเองได้ ในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเอง และส่วนรวมปัญหาสังคมเป็นปัญหาร้ายแรงที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทั้งในระดับชุมชนเล็กๆ ไปจนถึงชุมชนใหญ่ (กมลทิพย์ ขลังธรรมเนียม, 2556: 66-72) “การจัดการเพื่อลดหนี้สิน ลดการพึ่งพิงของภายนอก เน้นการรวมตัว ร่วมคิด และร่วมทำ เพื่อการรับปัญหาและสร้างการเรียนรู้จากทุกฝ่าย” นำไปสู่ชุมชนปลอดภัยและปลอดภัยเสถียร

การมองข้ามปัญหาสังคมจะส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา (ปฐมา ไวยวุฒิพันธ์ และคณะ, 2554: 576) สิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายทำให้เกิดมลภาวะ ปัจจุบันคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรม โดยมีสาเหตุสำคัญจากการขยายตัวของจำนวนประชากร และแบบแผนการดำรงชีวิตที่ไม่เหมาะสม

อย่างไรก็ตาม จากคำสำคัญที่ตั้งไว้ข้างต้น สามารถแสดงค่านิยมไว้ว่า การมีส่วนร่วม เกี่ยวข้อง หมายถึง ทุกคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องผูกพันรับรู้ ผิดชอบ ดูแล เอาใจใส่ มีสิทธิ เสรีภาพ แสดงความคิดเห็น ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เป็นประโยชน์ ทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกัน รวมไปถึงการช่วยกันวางแผนพัฒนาชุมชน หมู่บ้าน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ชุมชน หมายถึง หมู่บ้าน บ้านเรือน สถานที่อยู่อาศัย ผู้คนที่ทำมาหากินในท้องถิ่นเดียวกัน ทั้งที่ตั้งอยู่ในเขตตัวเมืองก็ตาม หรือตั้งอยู่ในเขตชนบทก็ตาม พัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง พัฒนาคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนให้มีความรู้ดี มีความเป็นอยู่ดีตลอดไป อาเซียน หมายถึง ประเทศไทย ซึ่งเป็น 1 ใน 10 ประเทศสมาชิก คือ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย เมียนมาร์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และบรูไน แต่ในบทความนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเฉพาะชุมชนในประเทศไทย

สภาพและความสำคัญของปัญหาชุมชน

ปัญหาของการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับชุมชน ผู้คนเมื่อมีการรวมตัวเป็นชุมชน มีจำนวนมากขึ้น จึงเกิดปัญหาหลายๆ อย่าง และมีผลกระทบต่อชุมชน ได้แก่

1) ปัญหาชุมชนด้านเศรษฐกิจ มีความสำคัญต่อชุมชนเป็นอย่างมาก หากชุมชนใดมีสภาพทางด้านเศรษฐกิจขัดข้อง วิธีชีวิตอาจจะไม่ดำเนินไปตามปกติ สังคมขุนวายสับสน ไม่สงบสุข จะเกิดการโยกย้ายถ่ายเทในสังคมชุมชน ผู้คนในครัวเรือนจะอพยพออกจากชุมชนเพื่อไปแสวงหางานทำในสถานที่อื่น จะเกิดความไม่มั่นคงภายในสังคมชุมชน ต่างคนก็ต่างเอาตัวรอด โดยการละทิ้งถิ่นฐานไปสู่ต่างถิ่น เพื่อหวังการเป็นอยู่ที่สะดวกสบายที่ตนเองต้องการ ที่เรียกกันว่าฐานะดี (อุษณีย์ วรรณาลัย, อ้างถึงใน นิทรา กิจธีระวุฒินวงศ์, 2557: 114) โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สภาพสังคมไทยปัจจุบันทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบท ผู้นำทางเศรษฐกิจจะเป็นผู้ที่มีโอกาสมากกว่า มีอำนาจ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีอิทธิพลต่อชุมชน เห็นได้จากคำพูด เช่น “ฉันต้องหาเข้ากินค่า ไม่เวลาไปร่วมกิจกรรมอะไรของหมู่บ้านหรอก” ดังนั้น การพัฒนาชุมชนเพื่อให้คนกลุ่มนี้มีสภาพการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นจึงเป็นสิ่งจำเป็น

2) ปัญหาชุมชนด้านสังคม นับว่าสำคัญเป็นที่สุด สังคมกำลังขาดความสงบสุข เพราะคนในสังคมขาดความมั่นคง ทั้งทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเพื่อนสนิท มิตรสหาย การดำรงชีวิต การงานที่อ่อนแอขาดที่พึ่งทางใจ ทั้งที่สังคมส่วนใหญ่มีการศึกษา

อยู่ในระดับสูงเป็นส่วน แต่ยังไม่อาจตัดรูดได้ยาก ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีความสามัคคี บ่อยครั้งที่มีการทุจริตเสนอเรื่องราวไม่ดีผ่านทางสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, อ้างถึงใน จารุวรรณ สุขุมลพษ์, 2556: 2-20) การทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐถือว่าการทำลายสังคมและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศไทยเป็นอย่างมาก แม้ว่าการคอร์รัปชันจะเป็นเรื่องที่เลวร้าย แต่ก็สามารถพบเห็นได้ในสังคมทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการประจำ หรือนักการเมืองระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ ซึ่งปัจจุบันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้มีการพัฒนา และขยายตัวไปในทุกส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน

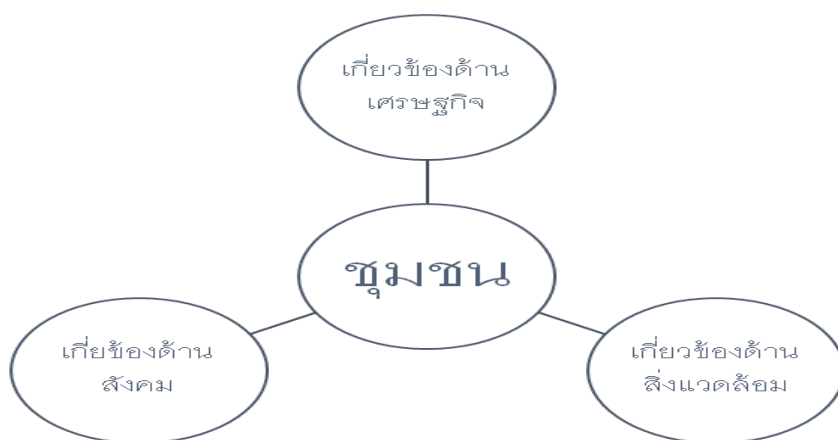
3) ปัญหาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อเศรษฐกิจและสังคม หากสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลง ไม่ว่าจะเป็นด้วยสาเหตุประการใด จะส่งผลกระทบต่อมวลมนุษยชาติในทุกสังคม เพราะสภาพสิ่งแวดล้อมช่วยกรองอากาศ และปกป้องสภาพอากาศให้อยู่ในชั้นดีที่มนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นได้มีชีวิตอยู่รอดปลอดภัยได้ ปัจจุบันสภาพสิ่งแวดล้อมได้ถูกทำลายลงไปมาก เพราะฝีมือของคนในสังคม ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่เป็นผืนดิน เป็นแม่น้ำ เป็นต้นไม้ป่าเขาถ้ำน้ำพุ หรือแม้กระทั่งการเข่นฆ่าทำลายมนุษย์ด้วยกันเอง (ณัฐวรรณ สุนทรวรวิทย์, 2556: 2) ในอดีตที่ผ่านมา รัฐบาลไทยได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ยังผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถูกทำลายลงอย่างมากและรวดเร็ว จนขาดความสมดุล เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ และมีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งมีผลกระทบทั้งโดยตรงและทางอ้อม

ปัญหาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง

ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวมาเป็นปัญหาหลัก และเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นแก่ชุมชนโดยทั่วไปที่ไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งเป็นความจริงที่ว่า “เมื่อมีคนอยู่ที่ไหนมีปัญหานั้น” คนเป็นผู้สร้างปัญหาขึ้นมาโดยวางแผนมาตั้งแต่ต้น ทุกคนในชุมชนมีความเกี่ยวข้องกันกับเศรษฐกิจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ แต่ไม่พัฒนาการผลิต การบริโภค และการจำหน่ายแจกมีความเกี่ยวข้องกันกับสังคมชุมชน แต่ไม่พัฒนาผู้คนในสังคมมีความเกี่ยวข้องกันกับสิ่งแวดล้อม แต่ไม่พัฒนารักษาสิ่งแวดล้อม

จากสาเหตุแห่งปัญหาการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องแต่ไม่รับผิดชอบ คือ 1) สาเหตุของปัญหาเศรษฐกิจ (สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2556: 2-19) Mcmullan มองว่าปัญหาการคอร์รัปชันมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และยังส่งผลถึงเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศหลายประการ เช่น เกิดความไม่ยุติธรรม เกิดความไม่มีประสิทธิภาพ ประชาชนขาดความไว้วางใจรัฐบาล 2) สาเหตุของปัญหาสังคม (จารุวรรณ สุขุมลพษ์, 2556: 2-20) การทุจริตคอร์รัปชันทำให้สังคมไม่เจริญเติบโตและพัฒนาเท่าที่ควร เนื่องจากการจัดสรร

การใช้งบประมาณและทรัพยากรในโครงการต่างๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพของประชากรอย่างไม่เหมาะสม นอกจากนี้ ยังทำให้ต่างประเทศหรือองค์กรจากต่างประเทศไม่กล้าหรือลังเลที่จะให้ความช่วยเหลือ 3) สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม (ณัฐวรรณสุนทรวิทธิโชค, อ้างแล้ว) 2) สภาพปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติจะมีลักษณะไม่แตกต่างกัน ได้แก่ ปัญหาด้านป่าไม้ ปัญหาด้านดิน ปัญหาการใช้ที่ดิน ปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณประโยชน์ ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาการกำจัดสิ่งปฏิกูล ปัญหาอากาศเสีย ปัญหาน้ำเสีย เป็นต้น จึงกลายเป็นว่าชุมชนมีปัญหาอยู่รอบตัวรูปภาพที่ 1

ภาพที่ 1 เกี่ยวกับชุมชน

จากภาพที่แสดงทำให้เห็นปัญหาที่เกี่ยวข้องระหว่างชุมชน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ชุมชนเป็นศูนย์สิ่งแวดล้อมไปด้วยปัญหาหลายๆ อย่าง หากไม่รู้จักระบบบริหารจัดการชุมชน ก็ยิ่งจะสะสมปัญหามากยิ่งขึ้น การที่คนในชุมชนขาดความรับผิดชอบร่วมกันจะเป็นสาเหตุที่จะทำให้ชุมชนขาดการพัฒนาไปในทางที่ดี ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมหลายๆ อย่าง โดยเฉพาะคนที่อยู่ในชุมชนยังมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ที่จะรับผิดชอบดูแลเอาใจใส่บริหารจัดการแก้ไขปัญหาในชุมชน และอาจจะพัฒนาชุมชนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางเอาไว้

การมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน

ชุมชน คือ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกัน มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์เพราะเหตุปัจจัยหลายๆ อย่าง ทั้งครอบครัว ศาสนา ประเพณี แบ่งได้ตามทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และลำดับทางสังคม (นิทรา กิจธีระวุฒิจิวงษ์ และคณะ, 2557: 110-121) ชุมชนมี

ความสัมพันธ์กัน มีความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มเดียวกัน รวมถึงมีศาสนา ประเพณี ระบบการปกครอง วัฒนธรรมเดียวกัน มีการติดต่อสื่อสาร และเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายร่วมกัน สามารถแบ่งได้เป็นหลายลักษณะตามสภาพภูมิศาสตร์ (Geography) วัฒนธรรม (Culture) และการจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม (Social stratification) การแบ่งตามลักษณะจะทำให้ทราบถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างชัดเจน (Naidoo & Willis, อ้างถึงในนิทรา กิจธีระวุฒิวงษ์, 2557: 111) ตัวอย่าง เช่น 1) แบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์อธิบายถึงบริเวณที่ประชาชนรวมกันอยู่ในขอบเขตที่ชัดเจน เช่น การอยู่ร่วมกันของประชาชนในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง จะมีความสนใจร่วมกัน 2) แบ่งตามวัฒนธรรมอธิบายถึงชุมชนในด้านความสัมพันธ์ มีวัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน เช่น ชุมชนไชน่าทาวน์ของคนจีนเป็นต้น 3) แบ่งตามจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม ด้วยการใช้วรรณะ ฐานันดร มีการแบ่งความรู้ทรัพยากรร่วมกันในการแก้ปัญหาของชุมชน

ชุมชนเกี่ยวข้องกับลักษณะต่างๆ ตามเหตุปัจจัยอันนำมาซึ่งปัญหามากมาย แต่อาจจะแก้ปัญหาได้โดยมีศึกษาข้อมูลวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนปรึกษาหารือรอบรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับชุมชน รวมถึงจนกลายเป็นสังคมชุมชนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ สังคมมนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชุมชน และเริ่มมีการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ตามแบบของสังคมชุมชนที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อความสมดุลระหว่างชุมชน (รศ.ดร.วดีนา จันทรศิริ และคณะ แหล่งที่มาออนไลน์), stouonline.stou.ac.th/courseware/courses/.../ecologymodule6 [เข้าถึงข้อมูล 1 กันยายน พ.ศ.2559]) ภูมิสังคม คือ การอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมตามภูมิศาสตร์มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิดความสมดุลของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญ คือ เป็นการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการพัฒนาคน

ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงมีส่วนเกี่ยวข้อง และถูกแบ่งตามสถานการณ์ดังกล่าว อันเป็นเหตุปัจจัยที่จะนำมาซึ่งแนวทางบริหารจัดการชุมชนและปัญหาชุมชน ชุมชนที่มีเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ทางสังคม จะทำให้เกิดปัญหาทางวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น ทั้งทางด้านภาษา การแต่งกาย การกิน การอยู่ รวมไปถึงการดำเนินชีวิตที่ขาดเป้าหมายที่ชัดเจน (อัจฉรา โพธิยานนท์, อ้างถึงในนิทรา กิจธีระวุฒิวงษ์, 2557: 111) จากการแบ่งชุมชนในแต่ละองค์ประกอบเห็นได้ว่าชุมชนมีลักษณะสำคัญ คือ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคน มีอาณาบริเวณ มีการจัดระเบียบชุมชนด้วยวัฒนธรรม เชื้อชาติ มีความสัมพันธ์ทางสังคม มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการอยู่ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน

ชุมชนและแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนแนวพุทธ

การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องทำให้มีส่วนร่วมต่อชุมชน (ผศ.ดร.อรรถัย กักผล, 2552: 17) ชุมชน หมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่นเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ (กองนโยบายมาตรฐานชุมชน, 2555: 5) ฝ่ายพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชน การมีส่วนร่วม โดยการให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจในการคัดเลือก และขับเคลื่อนกิจกรรมตามความต้องการที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชนและมีกระบวนการจัดทำข้อมูลชุมชน เช่น การสำรวจข้อมูล เพื่อการเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการวิเคราะห์ข้อมูล

การทำแบบสอบถามและการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นวิธีการทางสถิติที่จะทำให้ทราบแนวทางดำเนินการจัดทำโครงการต่างๆ เช่น โครงการพัฒนาสุขภาพชุมชน โดยมีการกำหนดแนวทางดำเนินงานที่มีความชัดเจน และครอบคลุมกระบวนการดำเนินการโครงการที่สำคัญ ทั้งการพัฒนาศักยภาพชุมชน การจัดทำแผนพัฒนา ให้เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ซึ่งประชาชนในชุมชนจะต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนา (Development) ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ดีขึ้นกว่าเดิม มีคุณภาพมากกว่าเดิม การเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนสภาพ ปรับปรุงให้ต่างจากสภาพเดิม ใช้งานได้ให้ประโยชน์ด้วย การพัฒนาจะต้องเป็นไปในด้านดีด้านบวก ไม่ใช่ด้านลบ ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อส่วนตนหรือส่วนรวม จะต้องได้รับความไว้วางใจหรือถูกใจพึงพอใจจากคนส่วนมาก (พิสนต์ ประทานชวโน, เล่มเดียวกันอ้างแล้ว, 2553: 2) พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดการเจริญเติบโตองงาม และดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ

แนวทางพัฒนาชุมชน (องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ The United National Educational Scientific and Cultural Organization : UNESCO, 1982: 111) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนทั้งหลายได้พยายามรวบรวมกันทำเองและมาร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อทำให้สภาพของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนดีขึ้น โดยการพัฒนาเป็นหน้าที่ของการวางแผนและการจัดการ [Development = Function (Planning + Management)] ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับกลุ่มคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และเป็นผู้ได้รับผลของการพัฒนา ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน คือ 1) มนุษย์ทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นคน 2) มนุษย์ทุกคนมีความสามารถหรือมีศักยภาพ 3) ความสามารถของมนุษย์สามารถพัฒนาได้ 4) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม

ความรู้ ประสบการณ์ของทุกคน และ 5) การสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล และชุมชนสามารถดำเนินการได้ผ่านการศึกษ การพัฒนาทักษะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทำงานร่วมกัน ดังที่มีปรัชญา และแผนการพัฒนาชุมชนแนวพุทธ แสดงไว้ดูตารางที่ 2 ปรัชญาการพัฒนา และแผนการพัฒนาชุมชนแนวพุทธ

ปรัชญาการพัฒนาชุมชน	แผนการพัฒนาชุมชนแนวพุทธ (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/40)
1) มนุษย์ทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นคน	-พัฒนาด้วยการแบ่งปันน้ำใจไมตรี มอบวัตถุสิ่งของด้วยความเต็มใจอย่างเหมาะสมเคารพซึ่งกันและกันด้วยเกียรติและศักดิ์ศรี ควรเน้นการพัฒนามนุษย์ก่อนในเบื้องต้น
2) มนุษย์ทุกคนมีความสามารถหรือมีศักยภาพ	-พัฒนาด้วยการให้กำลังใจสนับสนุนส่งเสริม แนะนำและให้โอกาสในการแสดงความรู้ความสามารถ
3) ความสามารถของมนุษย์สามารถพัฒนาได้	-พัฒนาด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูล ในการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง ด้วยความเชื่อมั่นตัวเอง
4) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ความรู้ ประสบการณ์ของทุกคน	-พัฒนาด้วยการเสนอต้นแบบเปิดโอกาสในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง
5) การสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคลและชุมชนสามารถดำเนินการได้ผ่านการศึกษ การพัฒนาทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทำงานร่วมกัน	-พัฒนาด้วยการซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจ รวบรวมคนที่มีความคิดและมันสมอง และประสบการณ์ ด้วยความรู้และความสามารถ ในการที่จะวางแผนในการพัฒนาชุมชน ให้ก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองด้วยคุณธรรมและจริยธรรม

ชุมชนในอาเซียน

จากตารางแสดงการเกี่ยวข้องของชุมชนและปรัชญาการพัฒนาชุมชน ทำให้ทราบถึงการมีส่วนเกี่ยวข้องกันกับชุมชนร่วมกันในการพัฒนา ชุมชนอาเซียน คือ ชุมชนในประเทศไทย ซึ่งมีการรวมตัวและชุมชนกันของชาวอาเซียนด้วยกัน เช่น ลาว กัมพูชา เวียดนาม เป็นต้น ที่เข้าใจและยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม และแตกต่างกันอยู่ 2 เรื่อง คือ 1) เรื่องจิตใจ คนในชุมชนแต่ละชุมชนมีพื้นฐานจิตใจที่ไม่เหมือนกัน เพราะได้รับการปลูกฝังเรื่องราว

ต่างๆ ทั้งทาง ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี รวมไปถึงค่านิยมในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ การที่จะเปลี่ยนแปลงจิตใจของคนเหล่านั้นเป็นเรื่องที่ยากมาก หากไม่ประสบผลอย่างใดอย่างหนึ่ง และ 2) เรื่องพฤติกรรม เป็นธรรมดาการกระทำเกิดจากความเชื่อ คือคนส่วนมากมีความเชื่ออย่างไรแล้วจึงทำอย่างนั้น นั่นเป็นอุปนิสัยของคน การที่จะไปแนะนำสั่งสอนหรือบังคับให้คนใดคนหนึ่งทำอย่างนั้นอย่างนี้จึงเป็นเรื่องที่เหลือวิสัย อีกประการหนึ่ง ประเพณีที่แตกต่างกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่บังคับให้ชุมชนปฏิบัติไปตามสังคัมของแต่ละชุมชนซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะชุมชน เป็นจุดเด่นและจุดด้อยอย่างหนึ่งของชุมชนที่สามารถปรับปรุงและแก้ไขตามเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม ชุมชนอาเซียนซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องผูกพันระหว่างกลุ่มชนแต่ละกลุ่มตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ จนกลายเป็นชุมชนที่เจริญขึ้นเรื่อยๆ และเริ่มมีการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ตามแบบของสังคัมชุมชนที่มีความวิถีชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อความสมดุล มีการรวมตัวกันเพื่อคิดวางแผน ลงมือทำในสิ่งที่จำเป็น ความเจริญงอกงาม ความผาสุกต่อชุมชน ปัญหาสำคัญที่ชุมชนประสบอยู่เป็นประจำ คือ 1) ปัญหาเศรษฐกิจ ปากท้อง วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ รวมไปถึงสุขภาพร่างกาย ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็น มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้คนสังคัมมากที่สุด 2) ปัญหาสังคม เกิดจากสังคัมชุมชนยังขาดการดูแลเอาใจใส่ในทางที่ถูก อีกทั้งยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคัมภายนอก โดยเฉพาะนายทุน และผู้มีอำนาจทางการเงิน มักใช้อำนาจในทางที่ผิด สร้างค่านิยมที่ผิด เช่น ทุจริต เป็นต้น ให้เกิดขึ้นในชุมชน 3) ปัญหาสิ่งแวดล้อม การไม่สนใจ การไม่ใส่ใจ การเพิกเฉย ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชน ปัญหาต่างๆ จะเป็นบทเรียนให้คนในชุมชนเกิดการตื่นตัวแล้วหาทางออกเพื่อสังคัมด้วยวิธีการที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นหลายลักษณะ เช่น มีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ซึ่งสามารถแยกแยะเขตแดนอาณาบริเวณสถานที่ที่ชุมชนรวมกันอยู่อย่างชัดเจน การแบ่งชุมชนโดยใช้วิถีทางวัฒนธรรม เป็นการอธิบายถึงชุมชนในด้านความสัมพันธ์ มีวัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน การแบ่งชุมชนโดยใช้วิธีแบ่งแยกกลุ่ม เป็นการจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคัมด้วยฐานะความเป็นอยู่ ไม่ว่าทุกคนจะอยู่ในฐานะใดหากช่วยกันแก้ปัญหา เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้ ชุมชนจะกลายเป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนาไปในทางบวก เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีคุณภาพ มีภูมิต้านทานภัยจากภายนอก สามารถต่อต้านป้องกันภัยต่างๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจหรือเป็นเครื่องมือของนายทุนหรือผู้มีอิทธิพล และวางแผนบริหารจัดการกิจกรรมการพัฒนาภายในชุมชนด้วยตัวเอง

การที่ชุมชนสามารถวางแผนจัดการกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนด้วยตนเองได้ก็เพราะสืบเนื่องมาจากชุมชนมีความเป็นอยู่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของคนในชุมชน ปัจจุบันในชุมชนอาเซียนได้มีกิจกรรมร่วมกันมากมาย เช่น การประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในด้านงานวิจัยและงานวิชาการ เป็นต้น อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นฐานทางความคิดที่จะนำไปสู่การพัฒนาแบบอื่นๆ ตามไปด้วย อีกทั้งยังเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประชาคมอาเซียนให้มีความเข้าใจคุ้นเคยเป็นมิตรร่วมมือกันเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น การมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน คือการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยปรัชญาของการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ไม่ว่าชาติใดภาษาใด ทุกคนล้วนรักเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นคน มนุษย์ทุกคนล้วนมีความสามารถหรือมีศักยภาพที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิตได้ หรือแม้กระทั่งทำงานอย่างอื่นได้ ทุกคนมีความสามารถและสามารถพัฒนาได้ ทุกคนมีความสำคัญในการมีส่วนร่วมกับความรู้อะไรและประสบการณ์ และทุกคนควรได้รับการสร้างพลังอำนาจในทางที่ดีงาม และชุมชนควรได้รับการพัฒนาในการศึกษา ในด้านการพัฒนาทักษะ ในด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และในด้านการทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์ และสงบสุขในชุมชน

บทสรุป

ปัญหาการมีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม และปัญหาสิ่งแวดล้อม ควรพัฒนาตามแผนการพัฒนาชุมชนแนวพุทธ ด้วยการแบ่งปันน้ำใจไมตรี มอบวัตถุสิ่งของด้วยความเต็มใจ เคารพซึ่งกันและกันด้วยเกียรติและศักดิ์ศรี ควรเน้นการพัฒนาคนก่อนในเบื้องต้น ด้วยการให้กำลังใจ สนับสนุน และให้โอกาสในการแสดงความรู้ความสามารถ ด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูล ในการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองด้วยความเชื่อมั่นตัวเอง ด้วยการเสมอดันเสมอปลาย เปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยการซื่อสัตย์สุจริตจริงใจ รวบรวมความคิดและมันสมอง และประสบการณ์ ด้วยความรู้ความสามารถ ในการวางแผนพัฒนาให้ก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองด้วยคุณธรรมและจริยธรรม อย่างไรก็ตาม ปัญหาชุมชนเป็นเรื่องสำคัญระดับชาติ ทำอย่างไรทุกคนจึงจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในฐานะที่ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ ขลังธรรมเนียม. (2556). *การใช้ทุนทางสังคมเพื่อการดูแลสุขภาพชุมชน*. วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี, ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 กันยายน 2555 - กุมภาพันธ์.
- จารุวรรณ สุขุมลพงษ์. (2556). *แนวโน้มของคอร์ปชั่นในประเทศไทย*.
- ณัฐวรรณ สุนทรวริทธิโชค. (2556). *การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามัคคี: กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน*.
- นิทรา กิจธีระวุฒิจ. (2557). *การพัฒนาชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ : กรณีศึกษาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองแขม*. วารสารพยาบาลสาธารณสุข. ปีที่ 28 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม.
- ปฐมา ไวยุณินันท์ และคณะ. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกักการมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์*.
- พิสนต์ ประทานชวน. (2553). *การพัฒนาชุมชน*. เอกสารประกอบบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน. 16 กุมภาพันธ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วศินา จันทศิริ และคณะ. *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำรงชีวิต*. แหล่งที่มา (ออนไลน์). stouonline.stou.ac.th/courseware/courses/.../ecologymodule6 [เข้าถึงข้อมูล 1 กันยายน พ.ศ.2559].
- สมเกียรติ นากะโทก. (2558). *การมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ประเด็นสิทธิการจัดตั้งกิจการของเอกชนที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน*. สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม.
- อรรถ กักพล. (2552). *คู่มือคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น*.

